

Borys Tyszczyk

Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki

ORCID: 0000-0003-0037-9594

DOKTOR HABILITOWANY PRAWA ALEKSANDER NADRAHA – SZKIC DO BIOGRAFII

Wprowadzenie

Katedra Historii Państwa, Prawa oraz Nauk Polityczno-Prawnych na Wydziale Prawa Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki, która w roku 2019 świętuje 235-lecie założenia (jak zresztą cały Wydział Prawa), położyła wielkie zasługi na polu nauki i nauczania prawa rzymskiego. Warto pamiętać o tych jej wykładach, o których obecnie prawie już zapomniano, a którzy tam pracowali i w miarę możliwości przyczyniali się do jej rozwoju oraz wzmocnienia autorytetu nauk historycznoprawnych. Należy do nich postać nieprzeciętna – dr hab. Aleksander Nadraha, znawca historii prawa, prawa cywilnego, prawa rzymskiego oraz oddany ukraiński patriota¹.

Dzieciństwo i młodość

Aleksander Nadraha urodził się w 1885 r. w rodzinie urzędnika państwowego w mieście Bereżany w województwie tarnopolskim (miał brata i dwie siostry). Przyszły profesor przyszedł na świat w czasach, kiedy Galicja i Bukowina wchodziły jeszcze w skład Austro-Węgier. Wkrótce jego ojca przeniesiono do Lwowa.

Młody Olek zakochał się w mieście, w którym dorósł i spędził większą część swojego 77-letniego życia. Wykształcenie podstawowe zdobył w Szkole Ludo-

¹ Prezentowany artykuł jest polskim odpowiednikiem opracowania: Б. Тищик, Доктор права, доцент Надрага Олександр Антонович: основні віхи життя та праця на Юридичному Факультеті Львівського Національного Університету імені Івана Франка, в: Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2016, Випуск 62, s. 64–71.

wej im. św. Anny (na rogu ul. Horodockiej-Leontowicza), średnie – w męskim, wtedy jeszcze cesarsko-królewskim, IV Gimnazjum (gdzie uczono po polsku oraz po niemiecku) z siedzibą przy ul. Ujejskiego (obecnie – M. Ustyjanowicza) i do którego (po zdaniu egzaminów wstępnych) dostał się w 1896 r. Najważniejszym przedmiotem w szkole, jak wspomina A. Nadraha, była łacina (8 godzin tygodniowo). Uczono tam również greki, niemieckiego oraz polskiego, a także historii, geografii, astronomii, przyrody i matematyki. Kolegami z klasy Aleksandra w gimnazjum byli: znany w przyszłości historyk Iwan Krypiakewycz, lekarz Marian Pańczyszyn, Lew i Jarosław Hańkiewiczowie, a także polscy naukowcy oraz profesorowie: Józef Lajner, Zygmunt Aleksander Klemensiewicz, poeta i prozaik Kornel Makuszyński i inni.

W czasach nauki Aleksandra Nadrahy w gimnazjum Lwów był wielką europejską metropolią, w której wciąż działo się coś ciekawego. Młody gimnazjalista był więc świadkiem przekierowania rzeki Połtwy bliżej teatru Skarbka (obecnie M. Zańkowieckiej), budowy Opery Lwowskiej, a także budynku biblioteki Politechniki Lwowskiej przyozdobionej na frontonie trafnym hasłem: *Hic mortui vivunt et muti loquuntur* („Tutaj umarli żyją i niemi przemawiają”). Dane mu było poznać metropolitę Andrzeja Szeptyckiego i osobiście widzieć Iwana Frankę. Z zapartym tchem obserwował pojawienie się na lwowskich ulicach pierwszego w całej Europie oraz na obszarze Monarchii Austro-Węgierskiej tramwaju elektrycznego. Wydarzenie to miało miejsce w 1894 r. „Takiego cuda – wspomina Aleksander – nie oglądał wtedy ani Paryż, ani Londyn, Wiedeń, Petersburg czy nawet Rzym. Tylko Lwów”².

W starszych klasach gimnazjum (nauka trwała 8 lat) młodzież zaczęła interesować się polityką. Czytano i omawiano dzieła Lasalle’a, Proudhona, Renana oraz Bernsteina. „Pragnęliśmy budować świat od nowa, od podstaw [...] walczyć z przeklętym kapitalizmem”. Nastąpiło również „narodowo-patriotyczne oświecenie”, wspominał A. Nadraha³. Ukraińscy gimnazjaliści związali się wówczas mocno ze studenckim kołem patriotycznym „Osnowa”, założonym na Politechnice. „Osnowianie” z ul. Sapiehy (obecnie Bandery) – wyznaje Nadraha – z czasem uczynili nas prawdziwymi Ukraińcami”⁴. Młodzież chodziła do „Osnowy” na debaty, czytano tam gazety (zwłaszcza czasopisma: „Życie i Słowo”, „Narod”, „Diło”) oraz literaturę patriotyczną.

Gimnazjaliści ukraińscy utworzyli następnie w lwowskim gimnazjum własne tajne koło (organizacyjne przynależące do „Osnowy”), gdzie co roku organizowali „wieczory Szewczenkowskie”, uczyli się nowych piosenek patriotycznych i je śpiewali, czytali wiersze itp. Brali też udział w wystąpieniach ukraińskich

² O. Nadraha, *Sered lvivskyh parkiv*, Lviv 2004, s. 150.

³ *Ibidem*, s. 27–30.

⁴ *Ibidem*, s. 29.

studentów ze Lwowa, którzy na początku XX w. zaczęli aktywnie domagać się demokratyzacji szkół wyższych. Występowali wraz z nimi przeciwko dyskryminacji Ukraińców na uczelniach, zwłaszcza na uniwersytetach⁵. Ta szkoła „wychowania narodowo-patriotycznego” odegrała później ważną rolę (pozytywną, ale też negatywną) w życiu A. Nadrahy.

Ukończywszy w 1904 r. gimnazjum i zdawszy maturę, A. Nadraha rozpoczął studia na Wydziale Prawa Lwowskiego Uniwersytetu im. Franciszka Józefa I (Uniwersytetu Franciszkańskiego). Tam wraz z innymi uczęszczał na wykłady i seminaria prof. Oswalda Balzera, prof. Ignacego Koshembahr-Łyskowskiego oraz prof. Marcelego Chlamtacza. Niezależnie od tego brał udział w seminariach romanistycznych prof. Stanisława Szachowskiego oraz w ćwiczeniach prowadzonych przez prof. Władysława Abrahama. Uczęszczał także na zajęcia z prawa cywilnego do ukraińskiego profesora Stanisława Dnistrianskiego. Aleksander uczył się tak dobrze, że na trzecim roku studiów za osiągnięcia w nauce dostał „stypendium krakowskie” ufundowane przez Uniwersytet Jagielloński dla najlepszych studentów uniwersytetów galicyjskich.

Koniec studiów i Wielka Wojna

Nadraha ukończył Wydział Prawa w 1909 r., po czym odbył rok praktyk adwokacko-sędziowskich (od 1 marca 1910 r. do 1 marca 1911 r.), a później rozpoczął staż adwokacki przy mostyckim sądzie powiatowym oraz we lwowskim sądzie okręgowym. W ten sposób przepracował aż do początku Wielkiej Wojny. W międzyczasie napisał pracę i zdał egzamin, który umożliwił mu otrzymanie stopnia doktora prawa. Wręczenie doktoratu nastąpiło 30 października 1911 r., o czym świadczy kopia jego dyplomu (tłumaczona z łaciny) zachowana aktach osobowych⁶.

W okresie pierwszej wojny światowej A. Nadraha został mobilizowany, ale nie znalazł się na froncie. Służył w kancelariach sądów wojskowych. Wystarał się o status „jednorocznego ochotnika” (*Der Einjährig-Freiwilliger*), ponieważ jak sam wspomina, „nie zamierzał oddawać życia za cesarza i ojczyznę”. Starał się więc chronić na wszelkie możliwe sposoby⁷.

Pod koniec wojny Nadraha przebywał w Stanisławowie (obecnie Iwano-Frankiwnsk), gdzie przeżył „wielkie dni wybuchu ludowego”, tzn. ukraińską rewolucję narodowo-wyzwoleńczą z 1918 r. Zaproponowano mu wówczas pracę

⁵ *Lvivskyy universytet*, red. V.P. Chuhayov, Lviv 1986, s. 31.

⁶ Arhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka, Fond R-119, opys 1/os., spr. 1022, arkusz 17.

⁷ O. Nadraha, *Sered lvivskyyh parkiv...*, s. 66.

na stanowisku zastępcy komisarza powiatowego Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (komisarzem był Lew Baczyński) w starostwie powiatowym. Po klęsce rewolucji A. Nadraha powrócił do Lwowa, gdzie otworzył kancelarię adwokacką, którą prowadził do 1939 r. W 1919 r. ożenił się z Teodozją Tuną, posiadającą tytuł doktora medycyny Uniwersytetu Wiedeńskiego.

Praca naukowa, zawodowa i społeczna

Rozpoczęcie wszechstronnej działalności A. Nadrahy datuje się na koniec 1919 r. Jako profesor zaczął wykładać prawo rzymskie na Wydziale Prawa Ukraińskiego Tajnego Uniwersytetu. Prelekcje wygłaszał w swojej kancelarii na ul. Dominikańskiej 11 (obecnie Stawropihijskiej), którą prowadził razem z doktorem W. Ochrymowiczem. Ten ostatni wykładał w tym samym miejscu prawo procesowe. Godność rektora Tajnego Uniwersytetu piastował wówczas doktor praw J. Dawydiak⁸. Zajęcia trwały do 1925 r.

Po założeniu w 1935 r. przez metropolitę Andrzeja Szeptyckiego Ukraińskiego Związku Katolickiego A. Nadraha stał się jego aktywnym członkiem. Wcześniej, w 1932 r., metropolita zaprosił Nadrahę, by jako profesor nadzwyczajny wykładał prawo cywilne w Grekokatolickiej Akademii Bogosłowskiej. Pracował tam do września 1939 r.

Pomimo wielu zajęć Nadraha zasłynął jako aktywny członek Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki we Lwowie. Od 1923 r. wchodził w skład prezydium komisji prawniczej w sekcji historyczno-filozoficznej tegoż towarzystwa (pozostał nim aż do likwidacji Towarzystwa w 1939 r.). Został również wybrany do składu jego komisji prawniczo-terminologicznej⁹.

Nadraha należał do grona członków-założycieli Związku Adwokatów Ukrainy (organizacji zawodowej ukraińskich adwokatów galicyjskich istniejącej w latach 1923–1940). Brał udział w pracy komisji tworzącej statut Związku (przyjęty 20 maja 1923 r.). W uznaniu zasług został wybrany do zarządu tegoż Związku – Głównej Rady. Nieco później (w 1935 r.) wybrano go również do składu adwokackiego sądu dyscyplinarnego działającego przy Lwowskiej Izbie Adwokackiej¹⁰. Ponadto był członkiem Towarzystwa Prawników Ukraińsko-Ruskich, które skupiało nie tylko adwokatów, ale też przedstawiciele innych zawodów prawnych – sędziów, notariuszy, naukowców itp. z całej Galicji i Bukowiny (utworzone we Lwowie 1909 r., działało do 1939 r.). Oba towarzystwa ściśle ze sobą współpracowały i nawet wspólnie wydawały czasopismo „Życie i Prawo” (lata

⁸ *Юридична енциклопедія*, Yu.S. Shemshuchenko (red.), t. 1, Kyiv 1998–2004, s. 5.

⁹ Arhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu, arkusz 11–12.

¹⁰ *Ibidem*, arkusz 12.

1928–1939), w którym Nadraha niejednokrotnie publikował wyniki swoich badań oraz zamieszczał materiały naukowe¹¹.

W latach 30. Aleksander Nadraha był już znanym galicyjskim działaczem społeczno-politycznym. Wchodził w skład licznych organizacji ukraińskich oraz towarzystw o profilu kulturalnym, charytatywnym, naukowym. Równolegle prowadził praktykę adwokacką. Jako pełnomocnik i obrońca często nieodpłatnie świadczył pomoc oraz udzielał porad prawnych ubogim¹².

Początki kariery uniwersyteckiej

We wrześniu 1939 r. rozpoczęła się druga wojna światowa. Po uderzeniu wojsk hitlerowskich Polska jako państwo przestała istnieć. Jej wschodnie województwa, gdzie większość mieszkańców stanowili Ukraińcy oraz Białorusini, zajęł Związek Radziecki. Ziemie Zachodniej Ukrainy (we wrześniu 1939 r. Wschodnia Galicja, Zachodni Wołyń, Chełmszczyzna, a w 1940 r. Północna Bukowina) zostały włączone do USRR, a wraz z nią do ZSRR. Wszystkie wyżej wymienione towarzystwa i organizacje zakończyły swoją działalność, w tym nawet towarzystwa naukowe, jak choćby Akademia Bogosłowska. Wielu działaczy narodowo-patriotycznych oraz przedstawicieli inteligencji poddanych zostało represjom.

Na nowych radzieckich zasadach w październiku 1939 r. rozpoczął swoją działalność Lwowski Uniwersytet Państwowy, do nazwy którego 8 stycznia 1940 r. zarządzeniem Prezydium Rady Najwyższej USRR dodano imię Iwana Franki. Istniejący wcześniej na uczelni Wydział Teologiczny zlikwidowano. Powołano natomiast do życia Instytut Medyczny, uformowano kilkanaście nowych katedr, a 2 grudnia 1940 r. przyjęto statut. Do pracy na uczelni zaproszono znanych działaczy naukowych, których wcześniej polska inteligencja i polskie władze nie chciały dopuścić do pracy.

Wśród nich znalazł się również A. Nadraha. Zaproszono go na rozmowę kwalifikacyjną do ówczesnego rektora uniwersytetu docenta Mychajły Marczenki, który zaproponował mu wykłady z prawa rzymskiego na Wydziale Prawa. Nadraha się zgodził i 1 grudnia 1939 r. dołączył do kadry wykładowców w Katedrze Historii Państwa i Prawa jako pracownik pełniący obowiązki profesora (rozporządzenie rektora nr 84 z 4 grudnia 1939 r.)¹³.

Ponieważ nie było wówczas radzieckich podręczników do nauczania prawa rzymskiego (podobnie zresztą jak do nauczania wielu innych przedmiotów na

¹¹ *Yurydychna entsyklopediya*, Yu.S. Shemshuchenko (red.), Kyiv 1998–2004, t. 6, s. 86; t. 2, s. 435–436.

¹² Arhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu, arkusz 12–14.

¹³ *Ibidem*, arkusz 15.

Wydziale Prawa), Nadraha dostał propozycję napisania skryptu, który później miał być wydany jako podręcznik. Dodatkowo wspólnie z doktorem W. Ochrymowiczem opracował także skrypt do prawa cywilnego¹⁴. Do wydania obu książek jednak nie doszło, gdyż 22 czerwca 1941 r. Niemcy hitlerowskie zaatakowały Związek Radziecki, wskutek czego Lwowski Uniwersytet zawiesił swoją działalność.

Okres wojenny Nadraha spędził we Lwowie, gdzie nadal pracował jako adwokat oraz wykładał prawo cywilne na Grekokatolickiej Akademii Bogosłowskiej (pod rządami Niemców uczelnia wznowiła swoją działalność). Reaktywowano również Tajny Uniwersytet Ukraiński (jego rektorem nadal był J. Dawydiak), na którego Wydziale Polityczno-Prawnym Nadraha jako profesor wykładał prawo rzymskie i cywilne¹⁵.

Kontynuacja pracy na Uniwersytecie

27 lipca 1944 r. Lwów został wyzwolony spod okupacji hitlerowskiej. Już na przełomie lipca i sierpnia zaczęto przygotowania do wznowienia działalności „w składzie tych wydziałów, które były otwarte przed 29 czerwca 1941 r.”¹⁶. Rektorem uczelni został historyk docent I. Bielakiewicz. Z początkiem września pracę podjęło 11 profesorów oraz 59 docentów. Zajęcia rozpoczęły się 15 października (dla pierwszych roczników 1 listopada). Powrócił do pracy również A. Nadraha, który 1 grudnia 1944 r. objął stanowisko „pełniącego obowiązki docenta” (nie miał tytułu naukowego, a tylko stopień doktora prawa; rozporządzenie rektora nr 1 z 1 lutego 1945 r.)¹⁷.

W aktach osobowych A. Nadrahy, które znajdują się w archiwum Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki, zachowały się jeszcze dwa ważne dokumenty odnoszące się do tych czasów. Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na wyciąg z postanowienia Wyższej Komisji Akredytacyjnej (WKA) działającej przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR (nr 10-52-22 z 20 grudnia 1945 r.) o sfinansowaniu etatu A. Nadrahy na stanowisku docenta. Zbliżone znaczenie ma wyciąg z protokołu WKA MOW (Moskiewskiego Okręgu Wojskowego) ZSRR numer z 27 kwietnia 1946 r. o zatwierdzeniu doktora praw A. Nadrahy w stopniu naukowym docenta w Katedrze Historii Państwa i Prawa Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki¹⁸. Na podstawie tego dokumentu

¹⁴ *Ibidem*, arkusz 15.

¹⁵ *Ibidem*, arkusz 5.

¹⁶ *Lvivskyy universytet...*, s. 52–53.

¹⁷ Arhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu, arkusz 20.

¹⁸ *Ibidem*, arkusz 27.

24 maja 1946 r. ukazało się zarządzenie rektora uniwersytetu „uznające A. Nadraha za docenta” ww. katedry z „wynagrodzeniem 2700 karbowanów”¹⁹. Dzięki temu przez cały rok akademicki 1944/1945 Nadraha wykładał na Uniwersytecie Lwowskim prawo rzymskie. Jego pensum obejmowało 122 godziny wykładów, 50 godzin konsultacji, 75 godzin egzaminów oraz zajęcia praktyczne. Prowadził również seminarium z historii państwa i prawa.

Wśród dokumentów, jakie A. Nadraha złożył, starając się o stanowisko, znalazła się lista jego publikacji liczącą 21 pozycji. Wszystkie one zostały wydrukowane w czasopiśmie „Życie i Prawo”, gazetach: „Diło”, „Nasze Słowo” oraz w gazetach polskich. Warto wymienić kilka tytułów: *Z życia Towarzystwa Prawników Ukraińsko-Ruskich* („Życie i Prawo” 1928, nr 1); *Polskie prawo dekretowe najnowsze- go okresu* („Życie i Prawo” 1928, nr 1); *Profesor Stanisław Dnistriański (z okazji 25-lecia działalności naukowej)* („Diło” 1923, nr 195); *Nowa polska ustawa karna* („Diło” 1932, nr 193, 195, 196, 197, 199, 202, 209); *O uznaniu za zmarłego oraz ustanowienie dowodu śmierci* („Kalendarz Proswity”, 1921 r.); *Prawo bizantyjskie oraz jego wpływ na staroukraińskie prawo cerkiewne* („Nasze Słowo” 1943, nr 7); *Okólnik prezydenta lwowskiego sądu apelacyjnego z powodu wprowadzenia postanowień dotyczących ustroju sądów ogólnych* („Życie i Prawo” 1929, nr 1).

Ponadto Nadraha pozostawił również kilka rękopisów z prawa rzymskiego oraz cywilnego, a także z historii prawa i państwa: *Instytucje rzymskiego prawa prywatnego* (475 ss.); *Polskie prawo wekslowe i czekowe* (wspólnie z doktorem W. Ochrymowiczem; 200 ss.); *Wykład historii państwa i prawa świata antycznego* (250 ss.).

Mogłoby się wydawać, że życie Aleksandra Nadrahy nareszcie się ułożyło. Dostał posadę wykładowcy na renomowanym wydziale prawa, był znanym w Galicji działaczem społeczno-politycznym oraz cieszył się opinią wykwalifikowanego naukowca. Dalsze sukcesy na polu prawa rzymskiego musiały przyjść niechybnie, skoro ukraiński uczonec miał doskonale przygotowanie merytoryczne. Swobodnie mówił po polsku oraz po niemiecku, a także dosyć dobrze znał język francuski oraz łacinę²⁰.

Zwolnienie z pracy

Mieszkanie Aleksandra Nadrahy przy ul. Badenich 12, gdzie profesor mieszkał razem z żoną i dziećmi (Bogdanem i Oleną), odwiedzali: arcybiskup Josyf Slipyj, archimandryta Klemens Szeptycki, a także profesorowie Akademii Bo-

¹⁹ *Ibidem*, arkuusz 25, 26.

²⁰ *Dovidnyk z istoriyi Ukrainy*, red. I. Pidkova, R. Shust, Kyiv 2001.

gosłowskiej: ks. dr Stepan Sampara, ks. dr Iwan Czorniak, ks. dr Lew Hlynka. Przechowywano tam również osobiste rzeczy arcybiskupa Slipoho po jego aresztowaniu: książki, szafkę biblioteczną oraz stół. W domu tym bywali także znani adwokaci oraz przyjaciele rodziny²¹. Prawdopodobnie któraś z tych osób doniosła służbom bezpieczeństwa o odbywających się w nim „podejrzanych zebraniach” oraz „spotkaniach konspiracyjnych o charakterze narodowym”. Organy wszczęły śledztwo, a niezależnie od tego powiadomiły o sprawie rektora uniwersytetu.

Nadraha natychmiast zaczął mieć nieprzyjemności w pracy. W listopadzie 1946 r. ukazało się zarządzenie rektora o pozbawieniu docenta Nadrahy godzin i redukcji jego zatrudnienia z całego etatu na pół („w związku ze zmniejszeniem obciążenia wykładowców”). Równocześnie w jednym semestrze zamknięto wykład z prawa rzymskiego. Niedługo po tym profesor stracił również seminarium z historii państwa i prawa.

Na początku lipca 1947 r. Nadraha napisał skargę do rektora I. Bilakiewicza, prosząc o przywrócenie mu pełnego etatu. Argumentował, że musi zarabiać na utrzymanie rodziny. Na piśmie widnieje podpis ówczesnego kierownika Katedry Historii Państwa i Prawa prof. Przemysława Dąbkowskiego: „Podanie A. Nadrahy popieram. 9 lipca 1947 r.”²². W związku z tą prośbą rektor I. Bilakiewicz zwrócił się do dziekana Wydziału Prawa I. Połtorackiego. W archiwum zachowało się oświadczenie tego ostatniego. Dziekan zaznacza w nim, że w rzeczonym wypadku przywrócenie pełnego etatu jest niemożliwe. Co więcej, ponieważ godzin, które Nadraha wyrabiał, wystarczało jedynie na ¼ etatu, dziekan proponuje, aby umieścić go „poza kadrami”, a także przenieść jego zajęcia na drugi semestr, płacąc za każdą godzinę pracy. Połtoracki podkreśla przy tym „niską jakość wykładów docenta A. Nadrahy”. To wystarczyło rektorowi, który 2 sierpnia 1947 r. wydał zarządzenie o zwolnieniu docenta A. Nadrahy z 1 września 1947 r. „w związku z brakiem godzin wykładowych”²³.

Aresztowanie i zsyłka

W październiku 1947 r. Aleksander Nadraha został aresztowany i tejże jeszcze jesieni wywieziony z całą rodziną na Syberię do Anzero-Sudżeńska w obwodzie kamerowskim. W tamtym czasie wywieziono wielu przedstawicieli inteligencji ukraińskiej wraz z rodzinami (Zubryckich, Skoryków, Mackiewiczów,

²¹ O. Nadraha, *Sered Iivskych parkiv...*, s. 7.

²² Arhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu, arkusz 15.

²³ *Ibidem*, arkusz 37.

Kostrubów, Chruckich i in.). Formalną przyczyną deportacji było „wspieranie band OUN”.

Według opublikowanych później informacji Lwowski Komitet Obwodowy Komunistycznej Partii Ukrainy jesienią 1947 r. w piśmie do Centralnego Komitetu KPU stwierdził, że docent Nadraha, „zgodnie ze słowami akademika Woźniaka, jest zagorzałym katolikiem, agentem Szeptyckiego, nie ma nic wspólnego z radziecką nauką oraz że nie może wykładać na sowieckiej uczelni [...] i że bardzo dobrze zrobili, wywołując Nadrahę, choć warto było to zrobić trochę wcześniej”²⁴. Dziwi w tej wiadomości oparcie się komitetu na słowach M. Woźniaka, który był filologiem, znanym literaturoznawcą. Jaka była jego relacja z Nadrahą? Chyba tylko taka, że Woźniak mógł być u niego w mieszkaniu.

Kiedy Nadrahę z rodziną wywieziono na Syberię, uczony miał 62 lata, co oznaczało, że osiągnął już wiek emerytalny. Na dodatek często chorował i skarżył się na ból serca. W Anżero-Sudżeńsku nie zmuszano go do ciężkiej pracy. Miał możliwość pracy naukowej, z czego skwapliwie skorzystał. Na wygnaniu rozpoczął prace nad przygotowaniem podręcznika do prawa rzymskiego. W zdobywaniu wszelkiej niezbędnej do tego literatury pomagali mu, jak zaświadcza jego syn Bogdan, przyjaciele ze Lwowa, a zwłaszcza profesor Przemysław Dąbkowski, z którym Nadraha dosyć często korespondował²⁵.

Rodzina Nadrahy spędziła na zesłaniu 12 lat (od 1947 r. do 1959 r.). Następnie otrzymała zezwolenie na powrót do Galicji, ale bez prawa zamieszkania we Lwowie czy w lwowskim okręgu. Do Lwowa Nadrahowie nielegalnie, ale jednak wrócili. Przez ponad dwa lata mieszkali w dzielnicy Łyczakowskie Przedmieście. Schronienia udzieliła im rodzina Rudnickich, a zwłaszcza Anna Rudnicka, której ojciec był pisarzem (tworzył pod pseudonimem Julian Opilski). Na początku 1962 r. A. Nadraha z żoną przeprowadzili się do Sambora, gdzie ich syn pracował jako lekarz. 3 kwietnia 1962 r. docent A. Nadraha zmarł. Pochowano go w rodzinnej mogile na cmentarzu Jankowskim we Lwowie.

Podsumowanie

Nie tylko współczesne pokolenie ukraińskich wykładowców, ale również uczeni reprezentujący ośrodki badawcze z Polski, powinni znać historię wykładowców prawa rzymskiego i ukraińskich patriotów. Jednym z nich był docent, doktor prawa Aleksander Antonowicz Nadraha. To bardzo ważne, gdyż poznać oznacza zrozumieć. Zrozumienie zaś otwiera drogę do konstruktywnej rozmowy na temat naszej wspólnej przeszłości.

²⁴ O. Nadraha, *Sered lvivskyh parkiv...*, s. 7.

²⁵ *Ibidem*, s. 6.

Bibliografia

- Arhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka, Fond R-119, opys 1/os., spr. 1022.
Dovidnyk z istoriyi Ukrainy, red. I. Pidkova, R. Shust, Kyiv 2001.
Lvivskyy universytet, red. V.P. Chuhayov, Lviv 1986.
Nadraha O., *Sered lvivskyyh parkiv*, Lviv 2004.
Yurydychna entsyklopediya, Yu.S. Shemshuchenko (red.), Kyiv 1998–2004.

Streszczenie

Historia Wydziału Prawa na Lwowskim Uniwersytecie Narodowym im. Iwana Franki łączy wiele mało znanych wydarzeń, osób (zwłaszcza profesorów i doktorów), którzy w swoim czasie odegrali pewne role w historii tej uczelni. Jedną z mniej znanych postaci jest doktor habilitowany prawa, aktywny członek Lwowskiego Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczeni – Aleksander Nadraha. W okresie powojennym pracował on na Wydziale Prawa, później był poddany represjom i zesłany na Sybir. Po ukończeniu studiów prawniczych na uniwersytecie we Lwowie w 1909 r. A. Nadraha został znanym adwokatem, był zastępcą komisarza powiatowego Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej w latach 1918–1919, pracował jako wykładowca prawa rzymskiego na Tajnym Uniwersytecie Ukraińskim we Lwowie, a później wykładał prawo cywilne na Bogosłowskiej Grekokatolickiej Akademii i był jednym z założycieli Ukraińskiego Związku Adwokatów Galicji. W 1911 r. został doktorem prawa. Gdy w 1939 r. we Lwowie otwarto Ukraiński Radziecki Uniwersytet (od 1940 r. Uniwersytet im. Iwana Franki), A. Nadraha został poproszony, aby wykładać na nim prawo rzymskie z tytułem „pełniący obowiązki profesora”. Napisał on wtedy kilka podręczników. Po wyzwoleniu Lwowa spod okupacji nazistowskiej kontynuował swoją pracę wykładowcy na uniwersytecie, a w 1946 r. oficjalnie zdobył tytuł doktora habilitowanego. Miał na swoim koncie ponad dwadzieścia publikacji naukowych. Jesienią A. Nadraha został poddany represjom za „wspieranie band OUN” i razem z rodziną wywieziony na Sybir. Do Galicji powrócił dopiero w 1959 r. Na temat postaci A. Nadrahy oraz jego działalności na Wydziale Prawa Lwowskiego Uniwersytetu do tej pory nie ukazały się żadne publikacje, dlatego kwestia jego dorobku naukowego wymaga jeszcze zbadania.

Słowa kluczowe: prawo rzymskie, dr hab. Aleksander Nadraha, historia prawa, Wydział Prawa na Lwowskim Uniwersytecie Narodowym im. Iwana Franki, zapomniane postacie

DOCTOR OF LAW, ASSOCIATE PROFESSOR NADRAHA ALEXANDER ANTONOVYCH – THE MAJOR MILESTONES OF LIFE AND WORK AT THE LAW FACULTY OF LVIV UNIVERSITY

Summary

At various times in this department of history of state, law, political and legal doctrines worked many famous historians of law – professors, doctors of law, associate professors, honorary member of the European Academies of Sciences and others. Mostly of them now almost all forgotten. So this writer is willing to return from oblivion the identity of one of these lecturers of the department

– Alexander Nadraga. He was born in 1885, graduated from high school in Lviv, and in 1909 – Law Faculty of Lviv University. Alexander Nadraha worked as a lawyer, defended his dissertation and passed the exams received a scientific degree of doctor of law. As professor from 1909 he began teaching Roman law in Ukrainian secret university in Lviv, and from 1939 – Civil and Roman law in the Greek Catholic Theological Academy. Alexander Nadraha was a member of the Taras Shevchenko Scientific Society of Lviv, one of the founders of the Ukrainian Union of Advocates in Poland, co-editor of magazine “Life and Law”. When in Lviv in October 1939 opened Ukrainian Soviet university and, among others, the department of the history of state and law, Alexander Nadraha was invited to teach Roman law, taking the post of acting Professor. He prepared a manual on this subject, and a manual on civil law (as co-author). During the war, the university does not act, and Alexander Nadraha worked as a lawyer, staying in Lviv. When in 1944 Lviv was liberated from the Nazi occupiers, in September university resumed its activity, and Alexander Nadraha returned to work at the department. In April 1946 he was awarded the rank of associate professor by a decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education of the USSR. Later, he continued to lead the course of Roman law in Lviv University. Alexander Nadraha was fluent in Polish and German, quite good – French and Latin. His apartments visited Bishop Y. Slipyy, Archimandrite K. Sheptytsky and many other people – professors, lawyers etc. Someone told the KGB about «nationalist turnout» in the apartment scholar. In October 1947, Alexander Nadraha was arrested «with the assistance of Ukrainian nationalist gangs» and was taken to Siberia with his family. In Galychyna they were allowed to return (but not in Lviv) in 1959. In April 1962 Associate Professor Alexander Nadraha died and was buried in Lviv.

Keywords: Associate Professor Alexander Nadraha, roman law, Law Faculty of Lviv University, history of legal science, forgotten figures